

KIURUVEDEN VARHAISKASVATUS- SUUNNITELMA 2019

ELÄMÄNILOA
LUOMU-SUOMEN PÄÄKAUPUNGISSA

kiuruvesi.fi

SISÄLLYS

1. Olet ainoa laatuaan	3
1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus	4
1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma	5
1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	6
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet	12
2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet	12
2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot	15
2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua	16
2.4 Arvoperusta	17
2.5 Oppimiskäsitys	19
2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus	20
2.7 Laaja-alainen osaaminen	22
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri	27
3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet	27
3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt	31
3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa	33
4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen	35
4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys	35
4.2 Pedagoginen dokumentointi	36
4.3 Monipuoliset työtavat	37
4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä	38
4.5 Oppimisen alueet	40
4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia	50
5. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki	53
5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet	53
5.2 Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana	55
5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa	57
5.4 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana	58
6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus	60
7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa	60
7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen	60

SAATTEEKSI

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus on lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävä ja syrjäytymistä ehkäisevä yhteiskunnallinen palvelu. Pikkulapsi-iässä opitut taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

Kiuruveden kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma (vasu) pohjautuu valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin (2018). Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma kuvaa meidän kuntamme tapaa toteuttaa valtakunnallista suunnitelmaa.

Varhaiskasvatussuunnitelman tarkoitus on herätellä pohtimaan työn tekemisen tapoja työyhteisöissä ja antaa uusia työn kehittämiseen. Työssään varhaiskasvattaja käyttää sekä valtakunnallista varhaiskasvatussuunnitelmaa että paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa, jotka linkittyvät toisiinsa.

Tätä asiakirjaa on ollut laatimassa työryhmä, johon kuuluivat

Tuulikki Huttunen, maalaiskaupungin päiväkoti Päivänkakkara
Kreetta Junnonen, Ryhmäperhepäiväkoti Ketunleipä
Mervi Kananen-Kärkkäinen, päiväkodin johtaja, Päiväkoti Kimppa,
Kuorevirran esiopetus- ja varhaiskasvatussyksikkö
Tarja Leskinen, lastenhoitaja, päiväkoti Kimppa
Tuula Leskinen, konsultoiva erityisopettaja
Hilja Pesonen, lastenhoitaja, Luonnossa kotonaan päiväkoti Rytky
Eeva Peltola, varhaiskasvatuksen johtaja
Tuija Remes, päiväkodin johtaja, päiväkoti Satumetsä
Susanna Rytkönen, perhepäivähoidon ohjaaja, päiväkodin johtaja
Susan Toppi, varhaiskasvatuksen opettaja, päiväkoti Satumetsä
Mirja-Sisko Vainio, varhaiskasvatuksen opettaja, Kuorevirran esiopetusyksikkö

Suunnitelmasisältöjä on käyty läpi henkilöstön kanssa yksiköiden työkokouksissa. Lasten ja huoltajien kommentteja on poimittu kyselyistä. Valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma päivitettiin 2018 ja Kiuruveden varhaiskasvatussuunnitelma on päivitetty tämän mukaisesti.

Olet ainoa laatuaan

Koko maailmankaikkeudessa, koko maailmanhistoriassa, sinä olet ainoa Sinä. Koskaan eivät molekyylit ole osuneet yhteen juuri samalla tavalla kuin Sinussa. Koskaan kukaan ei pysty toistamaan sinun tekemiäsi jalanjälkiä. Sinun voimasi on sellaista voimaa, johon voi luottaa. Sinun elämäsi on äärimmäisen merkityksellinen elämä.

Hyvä Sinä!

(Positiivarit/ Ajatusten aamiainen 27.10.2008)

1. VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAN PERUSTEET JA PAIKALLISET VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAT

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuslain¹ perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatuslaki, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki, on osa varhaiskasvatusta². Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjauksen tarkoituksena on luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Lisäksi perusteissa on otettu huomioon lainsäädännön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpien tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka³.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁴.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti päätettäviä asioita, jotka ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista ja varhaiskasvatuksen toteuttamista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön.

¹ Varhaiskasvatuslaki (540/2018)

³ Varhaiskasvatuslaki 2 §

² Perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)

⁴ Varhaiskasvatuslaki 21 §

däntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan **varhaiskasvatuksen järjestäjällä** kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä palveluntuottajaa⁵. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoittaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia ja hyväksyä valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisvelvoite koskee myös kunnan hankkimaa avointa varhaiskasvatustoimintaa ja kunnan valvomaa yksityistä lasten päiväkotitoimintaa tai yksityistä perhepäivähoitoa. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida ja kehittää. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi (päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta) tai kullekin toimintamuodolle erikseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat sopia järjestäjärajat ylittävistä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä.⁶

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat ja päätökset
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma⁷
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma
- kotoutumissuunnitelma⁸.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen⁹.

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa (luku 3.3).

⁵ Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁶ Varhaiskasvatuslaki 22 §

⁷ Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)

⁸ Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) 15 §

⁹ Varhaiskasvatuslaki 20 §

Varhaiskasvatuksen järjestäjä hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta varten¹⁰.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹¹. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardaa¹² sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen arviointimateriaalia ja laadun indikaattoreita¹³. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatusturva-oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma¹⁴. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu¹⁵ ja tarpeet. Suunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan pedagogiselle toiminnalle. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan säännöllisesti, vähintään kerran vuodessa¹⁶.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettajan asiantuntijuutta voidaan käyttää perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa tehtäessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen osallistuvat tarpeen mukaan myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot.¹⁷

Lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa¹⁸. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon suunnitelmassa.

¹⁰ Varhaiskasvatusturvalaki 8 §

¹¹ Varhaiskasvatusturvalaki 24 §

¹² Varhaiskasvatusturvalaki 65–73§

¹³ Laki kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) ja Varhaiskasvatusturvan laadun arvioinnin perusteet ja suositukset, Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen julkaisu 24:2018

¹⁴ Varhaiskasvatusturvalaki 23 §

¹⁵ Varhaiskasvatusturvalaki 4 § ja HE 40/2018 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle varhaiskasvatusturvalaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi, luku 2

¹⁶ Varhaiskasvatusturvalaki 23§

¹⁷ Varhaiskasvatusturvalaki 23 § ja HE 40/2018 vp, s. 99

¹⁸ Varhaiskasvatusturvalaki 23 §

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntee lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitettäessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen ja oppimisen tuki ja sen toteuttaminen (luku 5.4)¹⁹. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkettä, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkkeitä käyttäen²⁰. Siltä osin kuin lääkkeitä käyttäen sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan²¹. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä lapsen tuen tarvetta, tuen riittävyyttä ja tarkoituksenmukaisuutta on arvioitava, ja suunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy.²² Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin ja pedagogiikan toteutumiseen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- mahdollinen suunnitelma lääkityksestä
- lapsen, henkilöstön ja huoltajan yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä²³. Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden esittämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä.²⁴

¹⁹ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²⁰ Terveystieteiden laki (1326/2010) 8 §

²¹ Varhaiskasvatuslaki 41 §

²² Varhaiskasvatuslaki 23 §

²³ Varhaiskasvatuslaki 40 §

²⁴ Varhaiskasvatuslaki 41 § sekä esimerkiksi laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 §

PAIKALLISEN SUUNNITELMAN LAATIMINEN JA KESKEISET RATKAISUT

Kiuruveden kaupungin strategiaan vuosille 2018- 2021 on kirjattu visio ja arvot seuraavasti:

OIKEUDENMUKAISUUS

Kohtelemme kuntalaisia tasapuolisesti.

Varhaiskasvatus tukee perhekohtaisilla tukimuodoilla niin, että jokaisella perheellä on mahdollisuus osallistua toimintaan.

OSALLISTAJUUS

Pidämme kaikki samassa veneessä, osallistumme yhteisiin asioihin ja tiedotamme avoimesti päätöksenteosta.

Varhaiskasvatus ottaa perheet mukaan toiminnan suunnitteluun ja on avoin uusille ideoille.

EDELTÄKÄVIJYYS

Olemme kehityshaluisia ja lähdemme ennakkoluulottomasti mukaan uusiin juttuihin. Näemme muutoksessa mahdollisuuden.

Varhaiskasvatus pyrkii hyvällä yhteistyöllä tuottamaan palvelut niin, että ne palvelevat perheitä mahdollisimman hyvin.

YRITYSMYÖNTEISYYS

Arvostamme yrittäjyyttä ja haluamme mahdollistaa sen, että Kiuruvedelle tulee uusia yrityksiä. Toimimme aktiivisesti ja tasapuolisesti yrittäjien tukena.

Varhaiskasvatus suhtautuu myönteisesti uusiin palveluntuottajiin ja yhteistyössä kehitämme tuotteitamme niin, että ne palvelevat myös niitä perheitä, joiden vanhemmilla on epätavanomaiset työajat.

LUONNONMUKAISUUS

Arvostamme luontoa, panostamme lähiruokaan ja
vaalimme ekologisuutta

Opetamme lapsille luonnon kunnioittamista ja luonnon suojelun merkitystä toimimalla itse esimerkkeinä vastuullisina luonnossa liikkujina.

YHTEISTYÖKYKYISYYS

Menestymme aktiivisessa yhteistyössä Ylä-Savon ja lähikuntien, maakunnan ja koko Suomen kanssa.

Varhaiskasvatus tekee säännöllisesti yhteistyötä eri toimijoiden kanssa lähtökohtana elävä Ylä-Savo.

Varhaiskasvatuksen järjestäjänä toimii Kiuruveden kaupungin sivistyslautakunnan alaisuudessa toimiva varhaiskasvatuspalvelut. Päivittäinen toiminta rakentuu valtiolliselle lainsäädännölle, valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden, seutukunnallisten sopimusten sekä Kiuruveden kaupungin varhaiskasvatuksen linjauksille.

Kiuruveden sivistyslautakunta hyväksyy valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta laaditun kuntakohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman. Paikalliseen suunnitelmaan tehtyt tarkennukset ja pienimuotoiset muutokset hyväksyy sivistystoimen vastaava. Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan suomen kielellä.

Kiuruveden kuntakohtaista varhaiskasvatussuunnitelmaa noudatetaan Kiuruveden kaupungin toteuttamassa sekä ohjaamassa ja valvomassa yksityisessä varhaiskasvatuksessa.

Kunnalliset päiväkodit ja avoin varhaiskasvatus laativat toimintavuositain Kiuruveden kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmaan perustuvan toimintasuunnitelman. Kunnallinen perhepäivähoito laatii yhteisen toimintasuunnitelman. Yksityiset palvelut tuottajat laativat Kiuruveden kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmaan perustuvan toimintasuunnitelman tai varhaiskasvatussuunnitelman.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja kuntakohtainen varhaiskasvatussuunnitelma muodostavat kokonaisuuden. Opetushallituksen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2018) esitetään jokaisessa luvussa ja tekstiin on kirjattu tarvittaessa kunnan täsmennykset kyseisestä kokonaisuudesta.

Kiuruveden varhaiskasvatussuunnitelma julkaistaan sähköisessä muodossa.

Varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ollut mahdollisuus osallistua kuntakohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen osallistumalla erilaisiin työpajoihin ja erityisesti yksikkökohtaiseen keskusteluun.

Kiuruveden varhaiskasvatussuunnitelmaa täydentävät erillisinä asiakirjoina muun muassa kaupunkistrategia, lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma, varhaiskasvatusyksikön toimintasuunnitelma, lapsiryhmien pedagogiset suunnitelmat, esiopetuksen opetussuunnitelma, perusopetuksen opetussuunnitelma, laadun arviointisuunnitelma, lääkehuoltosuunnitelma ja tvt- suunnitelma.

Varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista seurataan osana kasvatuksen ja opetuksen seuranta-, arviointi- ja kehittämistyötä. Varhaiskasvatusyksiköt arvioivat omaa toimintaansa suunnitelmallisesti.

Pedagogiikkaa toteutetaan varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa siten, että lapsen päivästä muodostuu eheä kokonaisuus. Varhaiskasvatuspäivä on kaikkine toimintoineen arvokas ja merkityksellinen, toiminta on tavoitteellista ja suunnitelmallista koko päivä ajan. Totutut toimintatavat ja rakenteet tulee arvioida ja suunnitella vastaamaan joustavaa ja pedagogista kokonaispäiväajattelua.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Lapsen varhaiskasvatus alkaa perheen ohjauksesta varhaiskasvatuksen palveluihin. Palveluohjauksella varmistetaan, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuiden sisällöistä ja ominaispiirteistä. Jokainen varhaiskasvatuksen työntekijä toimii omalta osaltaan palveluohjaajana omalla työpaikallaan.

Lapselle laaditun varhaiskasvatussuunnitelman pohjalta laaditaan jokaiselle esiopetuksessa olevalle lapselle oppimissuunnitelma.

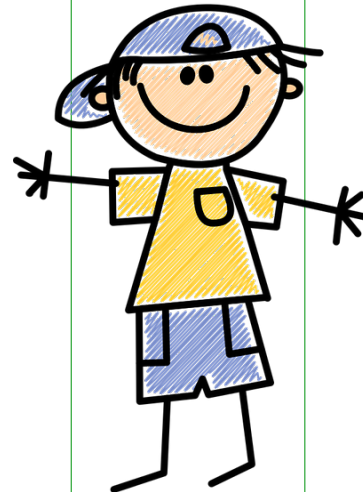
Esiopetusta täydentävässä varhaiskasvatuksessa toteutetaan esiopetuksen oppimissuunnitelmaan

Varhaiskasvatuksen opettajan asiantuntijuus perhepäivähoidossa

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan liittyvät lomakkeet ja niihin liittyvä koulutus on laadittu pedagogisesta näkökulmasta. Perhepäivähoitajalla on mahdollisuus konsultoida perhepäivähoidon ohjaajaa ja varhaiskasvatuksen erityisopettajaa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan liittyen. Perhepäivähoidon ohjaaja on lapsen varhaiskasvatussuunnitelman teossa mukana aina, kun lapsella on tuen tarve tai pitkäaikainen sairaus. Perhepäivähoidon lapsiryhmäkohtainen suunnitelma muodostuu lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

LAPSEN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMA

ALOITUS	TUTUSTUMINEN	VASU-KESKUSTELU	LAPSIRYHMÄ-KOHTAINEN SUUNNITELMA	TOIMINTA	ARVIOINTI
Kutsutaan lapsi ja huoltajat tutustumaan varhaiskasvatukseen Kerrotaan huoltajille varhaiskasvatuspaikan toimintakulttuurista ja –käytännöistä	Pyydetään huoltajia kertomaan lapsestaan sekä odotuksistaan ja toiveistaan varhaiskasvatukseen Kerrotaan huoltajille osallisuuden ja vaikuttamisen mahdollisuuksista	Lapsen vasuun kirjattavat tavoitteet asetetaan pedagogiselle toiminnalle Sovitaan huoltajien kanssa vasu-keskustelun ajankohta Kasvattajatiimi valmistautuu vasukeskusteluun Pedagogista dokumentointia hyödynnetään suunnitelman laadinnassa Huomioidaan yksilöllisyyden ja yhteisöllisyyden näkökulmat Vasukeskustelussa yhdistyvät lapsen, huoltajien ja henkilöstön näkemykset Huomioidaan päivittäisten kohtaamisten ja keskustelujen merkitys yhteistyössä Kirjataan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet ja toimenpiteet	Suunnitelmasta vastaa varhaiskasvatuksen opettaja Suunnitelmaa täsmennetään sekä lasten vasuista nousseilla asioilla että henkilöstön havainnoilla	Varhaiskasvatuksessa lapsi: <i>*opettelee</i> <i>*kokee</i> <i>*toimii</i> <i>*osallistuu</i> <i>*leikkii</i> <i>*liikkuu</i> <i>*tutkii</i> <i>*ilmaisee</i>	Tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutumista ja vaikuttavuutta seurataan, arvioidaan ja kehitetään säännöllisesti Arviointiin osallistuvat henkilöstö, lapset ja huoltajat

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina.²⁵ Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatustilain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana.²⁶ Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla.²⁷

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatustalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatustalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti.²⁸ Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto.²⁹

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä³⁰. Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatustalviin ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen³¹ sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös hallintolakiä³² ja lakiä viranomaisen toiminnan julkisuudesta³³. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkupe-
rän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella³⁴.

²⁵ Varhaiskasvatustalvi 5 § 4 momentti

²⁶ Varhaiskasvatustalvi 1 §

²⁷ Varhaiskasvatustalvi 1 ja 12 §

²⁸ Varhaiskasvatustalvi 5 § 2 momentti

²⁹ Varhaiskasvatustalvi 52 §

³⁰ Varhaiskasvatustalvi 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 89

³¹ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

³² Hallintolaki (434/2003)

³³ Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

³⁴ Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §

Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki³⁵, tasa-arvolaki³⁶, Euroopan ihmisoikeussopimus³⁷, YK:n lapsen oikeuksien sopimus³⁸, YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista³⁹, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista⁴⁰ sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet⁴¹. Varhaiskasvatusta kehitetään inkluusioperiaatteen mukaisesti. Kaikki lapset voivat osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä ja hyvinvointiinsa tukea ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan sosiaalihuoltolakia⁴², vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettua lakia⁴³, kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia⁴⁴ ja terveydenhuoltolakia⁴⁵ sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatintaa, toteuttamista ja arviointia.

³⁵ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

³⁶ Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

³⁷ Euroopan ihmisoikeussopimus 1990

³⁸ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989³⁹ Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §

³⁹ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007

⁴⁰ YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

⁴¹ Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

⁴² Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

⁴³ Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettu laki (380/1987)

⁴⁴ Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)

⁴⁵ Terveydenhuoltolaki (1326/2010)

VARHAISKASVATUSLAIN MUKAAN VARHAISKASVATUKSEN TAVOITTEENA ON

- 1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
- 2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista;
- 3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
- 4) varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
- 5) turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
- 6) antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
- 7) tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
- 8) kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestäväan toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
- 9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
- 10) toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikökohtaisen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan⁴⁶. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁴⁷. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu.⁴⁸ Varhaiskasvatus on uskonnollisesti,

⁴⁶Varhaiskasvatuslaki 12 ja 19 §

⁴⁷Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁴⁸Varhaiskasvatuslaki 11 §

katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamatonta. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katso-
mukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoitus-
ta annettuja säädöksiä⁴⁹. Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää
tarvetta vastaavasti erityislastentarhanopettajan varhaiskasvatuksen erityisopettajan palve-
luja⁵⁰. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasva-
tuslaissa⁵¹.

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät sään-
nökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa
työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiu-
saamiselta ja muulta häirinnältä suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän
puuttumisen avulla (Luku 3.1) ⁵². Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja
säännöllisesti arvioitua.

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikun-
nasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, neuvolatoiminnasta ja muusta ter-
veydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa ⁵³. Varhaiskasvatuksen
henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaa-
mista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä⁵⁴.

**VARHAISKASVATUSTA EI SAA KÄYTTÄÄ KAUPALLISEN
VAIKUTTAMISEN KANAVANA**

2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Kaikkien varhaiskasvatuksen toimintamuotojen toiminta perustuu varhaiskasvatuslakiin
(540/2018) ja valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin (2018). Henkilös-
tön osaamiseen ja sen kehittämiseen laaditaan vuosittain koulutussuunnitelma, joka tukee
tavoitteellista ja jatkuvaa toiminnan kehittämistä. Toimintaa peilataan jatkuvasti varhaiskas-
vatussuunnitelman tavoitteisiin ja sisältöihin kaikissa toimintamodoissa.

PÄIVÄKODIT Päiväkodeissa varhaiskasvatusta toteutetaan kasvattajatiimeissä, joihin
kuuluu varhaiskasvatuksen opettajia ja lastenhoitajia sekä lapsiryhmän tarpeiden perusteel-
la varhaiskasvatuksen avustajia. Päiväaikaan avoinna olevien päiväkotien ohella Kiuruvedellä
järjestetään sekä laajennettua aukioloa huoltajien työaikojen perusteella että vuorohoitoa.
Vuorohoito on keskitetty Satumetsän päiväkotiin. Luonnossa kotonaan Rytlyn päiväkodin
toiminta painottuu luonnossa toimimiseen ympäri vuoden. Kiuruvedellä toimii sekä kunnal-
lisia että yksityisiä päiväkoteja.

⁴⁹ Varhaiskasvatuslaki 25–33 § ja 75 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

⁵⁰ Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁵¹ Varhaiskasvatuslaki 75 §

⁵² Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁵³ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁵⁴ Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 35 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 25 § (88/2010) ja 25 a § (1302/2014)

PERHEPÄIVÄHOITO on Kiuruvedellä pääasiassa kunnallista toimintaa ja sitä koordinoi perhepäivähoidon ohjaaja. Perhepäivähoito on ohjattua, suunnitelmallista ja tavoitteellista varhaiskasvatusta, joka tapahtuu perhepäivähoitajan omassa kodissa. Kiuruvedellä on tavallisten vuokratiloissa toimivien ryhmäperhepäiväkotien lisäksi ns. kotiryhmiä, missä kotona toimivalla perhepäivähoitajalla on työpari kahdeksan lapsen ryhmässä. Kunnallisen toiminnan lisäksi taajamassa toimii yksityinen Ryhmäperhepäiväkotikoti Ketunleipä.

KERHOTOIMINTA Päiväkotikimppan yhteydessä toimivat Puuha-kerhot järjestävät suunnitelmallista kasvatusta, opetusta ja hoitoa silloin, kun perheellä ei ole tarvetta kokoaikaiselle varhaiskasvatukselle.

AVOIN VARHAISKASVATUSTOIMINTA Avoimessa varhaiskasvatustoiminnassa kotona olevilla lapsilla ja heitä hoitavilla aikuisilla on mahdollista tavata toisiaan ja osallistua ohjattuun varhaiskasvatukseen. Toiminnassa toteutuvat vertaistuki, yhdessä tekeminen, lasten välinen vuorovaikutus ja leikki. Avoin varhaiskasvatustoiminta on ennaltaehkäisevää perheiden tukemista, jossa korostuvat yhteistyö huoltajien kanssa ja vanhemmuuden tukeminen.

KOTIHOIDONTUKI, YKSITYISEN HOIDON TUKI JA PALVELUSETELI

Kiuruvedellä tuetaan perheen mahdollisuuksia valita eri hoitomuotoja, kuten yksityinen hoito.

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatuspalveluista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta annetaan varhaiskasvatuspalveluihin hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä.⁵⁵

Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja⁵⁶.

Varhaiskasvatuslaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta⁵⁷. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, erityisopettajat, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapset tuovat varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltajien ja lasten väliset vuoro-

⁵⁵ Varhaiskasvatuslaki 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 88-89 sekä viittomakielilaki (359/2015)

⁵⁶ Suomen perustuslaki (731/1999) 17 § 3 momentti

⁵⁷ Varhaiskasvatuslaki 7 §

vaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajien ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lasten elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntee jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä⁵⁸.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä.⁵⁹

2.4 Arvoperusta

Varhaiskasvatuksessa pohditaan arvoja suhteessa valtakunnallisiin varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin, kuntakohtaisiin tarkennuksiin sekä kaupunkistrategiaan, jossa keskeisinä toimintatapoina ovat yhdessä toimiminen, avoimuus ja rohkeus sekä vastuullisuus.

Kokonaisvaltainen kasvatus ilmenee suhtautumisessa itseen, toisiin ja ympäristöön.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus ja lapsen syrjintäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁶⁰, varhaiskasvatustlain⁶¹ ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti⁶².

⁵⁸ Varhaiskasvatustlaki 30 § ja HE 40/2018 vp, s.103

⁵⁹ Varhaiskasvatustlaki 7 §

⁶⁰ Varhaiskasvatustlaki 23 §

⁶¹ Varhaiskasvatustlaki 23 §

⁶² Varhaiskasvatustlaki 34 ja 35 § sekä HE 40/2018 vp, s.105-106

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseän, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.⁶³

LAPSUUS ON ARVOKAS

se on arvojen ja persoonallisuuden muotoutumisen aikaa

jokaisella lapsella on oikeus kunnioitukseen, arvostukseen omana itsenään

lapsi on aktiivinen tiedonrakentaja, osaa ja toimija

lapsi on loputtoman utelias ja hänen kysymyksensä ovat tärkeitä ja merkityksellisiä

lapsi on syntymästään alkaen kykenevä ja täynnä mahdollisuuksia, kasvattajan tehtävä on rohkaista lasta löytämään kaikki mahdollisuutensa

lapselle tulee osoittaa, että hän on arvokas riippumatta ominaisuuksista, kyvyistä tai onnistumisista

lapsi hyväksytään ilman suorituksia, menestystä ja mukautumista, eikä mikään epäonnistuminen uhkaa hänen itseisarvoaan

itse kokeilemalla, keksimällä ja tutkimalla löytyvät tärkeimmät polut kasvuun

⁶³ Varhaiskasvatuslaki 34 ja 35 §

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle suomalaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatustähtäyksiin luo edellytyksiä hyvälle kasvatustyhteistyölle⁶⁴. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnistetaan ja noudatetaan kestävä elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

Varhaiskasvatussuunnitelman arvot sitoudutaan tekemään näkyväksi arjessa ja arvot ohjaavat varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria. Arvoperustan toteutumista seurataan ja arvioidaan kasvatuksen ja opetuksen arviointisuunnitelman mukaan.

2.5 Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoissa ja tarkkaillessa ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

⁶⁴ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti kohdat 1 ja 10

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatusikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatus- ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä sitä, että henkilöstöllä on yhteinen ymmärrys siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää⁶⁵.

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatus, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

⁶⁵ Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87-88

Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7) ja pedagogiselle toiminnalle (luku 4) asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

2.7 Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan viisi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-alueita:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan, mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Toiminnan tavoitteet asetetaan aikuiselle lapsiryhmän ikä- ja kehitystaso huomioiden

Rohkaisemme ja ohjaamme lasta omaan ajatteluun. Edistämme myös lapsen luottamusta omaan osaamiseen. Kannustamme lapsia itse kokeilemaan ja tekemään asioita omien kykyjensä mukaisesti. Kasvattajat tutkivat asioita yhdessä lasten kanssa päivittäisissä arkitilanteissa, antaen aikaa lasten kysymyksille, oivaltamiselle ja oppimiselle. Valmiita vastauksia ei ole- annamme tilaa lasten omalle ajattelulle ja päätöksenteolle. Lapsen sallitaan myös erehtyä.

Ajattelun ja oppimisen taidot ovat perustana muun osaamisen kehittymiselle sekä elinikäiselle oppimiselle. Luova ja kriittinen ajattelu ovat pohja tiedon hankinnan sekä tiedon jäsentämisen taidoille ja uuden luomiselle.

Aikuisen tehtävä on kehittää lapsen taitoa jäsentää, kuvata ja nimetä ympäristöä ja sen ilmiöitä. Tämä mahdollistuu, kun tehdään toiminta näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin avulla. Kun lasten ideoiden toteuttaminen tehdään näkyväksi, lapset kokevat itsensä tärkeiksi ja saavat kokemuksen siitä, että he pystyvät vaikuttamaan toiminnan sisältöön. jotta jokainen lapsi tulee huomioituksi ja havainnoiduksi ja lapsi saa äänensä kuuluviin, edellytetään, että toimintaan kuuluu paljon pienryhmätoimintaa. Oppimisympäristöjä hyödynnetään monipuolisesti sekä sisällä että ulkona.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan risititilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

Kiuruvetinen perinnemaisema ympäröivine metsineen ja järvineen antaa hienon oppimisympäristön suomalaisen kulttuuriperinnön omaksumiseen. Aikuisen tehtävänä on vahvistaa lapsen kuuntelemisen taitoja sekä antaa mahdollisuus olla vuorovaikutuksessa erilaisissa tilanteissa. Tuetaan lasta ymmärtämään erilaisia näkemyksiä. Vahvistetaan lapsen oman ja muiden kulttuuritaustan ymmärtämistä sekä niiden kunnioittamista.

Tuemme lapsen luontevaa suhtautumista vieraisiin kulttuureihin. Kasvattajat toimivat vuorovaikutuksen mallina ja tutustuttavat lapset avoimesti toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Lasten kaverisuhteita tuetaan joka päivä arkitilanteissa ja lapset saavat harjoitella tunteiden tunnistamista ja käsittelemistä yhdessä kasvattajan kanssa. Aikuisen kanssa yhdessä harjoitteleminen myös toisen asemaan asettumista ja ristiriitojen selvittelyä.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

Kasvattajan tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata lapsia tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja.

Lapsia tuetaan edellytyksensä mukaisesti huolehtimaan itsestään ja toisista, omista tavaroista ja yhteisestä ympäristöstä. Huoltajien kanssa keskustellaan arkielämän rytmin merkityksestä sekä levon ja ruokailun tärkeydestä. Kestävän elämäntavan mukaisia valintoja sekä hyvinvointia edistävää elämäntapaa voidaan opettaa lapsille perushoitotilanteiden kautta.

ESIMERKKEJÄ:

- Ruokailussa lapset opettelevat pöytätapoja, ruokailuvälineiden käyttöä ja itsenäistä ruoan ottamista. Lapsia kannustetaan positiivisin keinoin maistamaan erilaisia ruokia. Luomu- ja lähiruoka ovat tärkeitä arvoja kaikissa kaupungin palveluissa.
- Hiljainen hetki ja rauhoittuminen nähdään tärkeänä osana lapsen päivää.
- Ulkoilu ja liikunta kuuluvat lapsen arkeen.

Retket ja liikuntaleikit kuuluvat varhais-

kasvatuksen arkeen. Ympäröivä luonto monipuolisin liikuntamahdollisuuksineen tarjoaa mahdollisuuden myös luonnon ymmärtämiseen ja kunnioittamiseen.

Levolla tiedetään olevan positiivinen vaikutus lapsen kehitykseen ja oppimiseen

Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen

Monilukutaitoa sekä tieto- ja viestintäteknologista osaamista tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen edistävät lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan tieto- ja viestintäteknologian roolia arkielämässä sekä tutustutaan erilaisiin tieto- ja viestintäteknologisiin välineisiin, sovelluksiin ja peleihin. Digitaalista dokumentointia hyödynnetään leikeissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna tieto- ja viestintäteknologiaa edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä lukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia tieto- ja viestintäteknologian monipuoliseen ja turvalliseen käyttöön.

Kasvattaja vahvistaa lapsilla erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja sekä lasten kuva-, numero- ja medialukutaitoja tutustumalla eri tekstimaailmoihin mm. digitaalisessa ympäristössä, sanomalehdissä, kuvakirjoissa sekä lasten tuotoksissa. Aikuinen vahvistaa lapsen kriittisen ajattelun taitoja sekä rohkaisee lasta tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan erilaisia viestejä. Aikuisen malli on merkittävä.

Yhdessä aikuisen kanssa tutustutaan erilaisiin tv- välineisiin, sovelluksiin ja oppimispeleihin. Pyritään vahvistamaan lapsen tv-tekniikan ymmärtämistä ja hyödyntämistä arkielämässä. Vahvistetaan lapsen taitoja tuottaa sisältöä oman kehitystason mukaan yhdessä tai yksin käyttäen apuna tv- laitteita esimerkiksi valokuvauksen avulla. Ohjaamme lapsia myös tv- laitteiden turvalliseen ja monipuoliseen käyttöön.

KASVATTAJINA MEILLE ON TÄRKEÄÄ...

...läheisyys, lämpö, turvallisuus aja luottamus
...että lapsella on tuttu ja turvallinen kasvuympäristö
...että henkilökunnan vaihtuvuus on minimissä
...että pystymme tarjoamaan kiireetöntä hoitoa ja huolenpitoa
...että teemme työtämme lapsilähtöisesti ja yksilölliset tarpeet huomioiden
...että meillä on esimiehen ja työkavereiden tuki
...että meillä on hyvä ja avoin yhteistyö vanhempien kanssa
...että lapset saavat olla lapsia ja leikkiä
...että on turvallinen arki ja rytmi lapsille
...että toimimme ammatillisesti
...että selkeät tavoitteet ovat ohjaamassa toimintaamme
...että toimintaa arvioidaan säännöllisesti

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

Kasvattajan tehtävä on tukea lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen. Osallistumisen ja vaikuttamisen taidot ovat kestäväen tulevaisuuden ja demokraattisen toiminnan perusta.

Aikuinen vahvistaa lapsen oikeutta tulla kuulluksi. Jokainen lapsi saa osallistua ja vaikuttaa omalla tavallaan. Lasta tuetaan omien päätösten tekemisessä ja näin vahvistetaan lapsen osallisuutta omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Toiminnassa tuetaan lasten arvostavaa kohtaamista, kuulemistä ja aloitteisiin vastaamista. Lasten kanssa pohditaan yhdessä toimintatapoja, ohjeita ja sääntöjä. Otamme lapset aktiivisesti mukaan toiminnan suunnitteluun ja arviointiin.

Lapsen laaja-alaisen osaamisen toiminnan tavoitteita arvioidaan jatkuvasti toiminnan yhteydessä lasten kanssa. Lapsen ja lapsiryhmän kanssa keskustellaan rakentavasti ja positiivisuus muistaen. Arvioinnissa käytetään apuna yhdessä sovittuja dokumentointi- ja havainnointitapoja (mm kuvia muksunettiin, valokuvia kotiin). Keskeisimmät asiat kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnistetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyville työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

**PAHA PITÄÄ HUOLEN ITSESTÄÄN,
MUTTA HYVÄÄ PITÄÄ HELLIÄ**

3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä tulee myös arvioida ja kehittää. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen pe-

rusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti.⁶⁶

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännöissä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyYTEEN sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin. *Kasvattaja kunnioittaa lasten leikkiä ja osallistuu siihen aktiivisesti. Pienryhmätoiminta mahdollistaa leikkirauhan lapsille ja kasvattajille sekä antaa lisää joustoa esimerkiksi siirtymätilanteisiin. Myönteisen ilmapiirin luominen, lasten sensitiivinen kohtaaminen, hyvä vuorovaikutus, lasten osallisuus sekä lasten hyvinvointi ovat keskeisiä kehittämiskohteita. Kasvattajan tulee olla aidosti läsnä lapsen arjessa ja kohdata jokainen lapsi yksilönä.*

⁶⁶ Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87-88

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta⁶⁷ ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. *Päiväkodin johtaja ja perhepäivähoidon ohjaaja ovat keskeisessä roolissa toimintakulttuurin kehittämisessä. Esimies johtaa yhteistä toimintakulttuurin kehittämiseen liittyvää keskustelua ja luo omalla toiminnallaan jokaista työyhteisön jäsentä arvostavan, motivoivan ja kunnioittavan ilmapiirin. Kaiken vuorovaikutuksen tulee olla arvostavaa ja kuuntelevaa.*

Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä⁶⁸. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä.

MIKÄ ON HYVÄÄ JA VAHVAA?"

Myönteisyys avaa mielen"

- ▶ voimavarat kasvavat
- ▶ auttavat ratkaisemaan oikeita ongelmia
- ▶ synnyttää luottamusta itseään ja toisia kohtaan
- ▶ johdon positiivinen käyttäytyminen toimii roolimallina
- ▶ anna ihmisten itse ratkoa ongelmia, mutta auta ja ole rinnalla
- ▶ kirjaa ylös ilon aiheita, se voimaannuttaa

**MURINALAATIKOSTA HYVÄN
MIELEN LAATIKKOON**

(Marja -Liisa Mankan ajatuksia)

Päiväkodeissa ja ryhmäperhepäiväkodeissa ja perhepäivähoidossa pidettävät säännölliset tiimipalaverit ja pedagogiset työillat ovat edellytys toimintakulttuurin kehittymiselle, kasvattajien työn arvioinnille ja työssä kehittymiselle. Toimintakulttuurin arvioinnin kannalta on oleellista, että palaverit dokumentoidaan.

Toimintakulttuurin kehittäminen on jokaisen työntekijän vastuulla. Tärkeintä on koko henkilöstön sitoutuminen asetettuihin tavoitteisiin ja toimintatapoihin. Varhaiskasvatuksen oman toimintakulttuurin sekä ympäristön ja työtapojen kehittämisen tavoitteet, yhteiset toimintaperiaatteet sekä tarvittava yhteistyö ja muu käytännön toteutus kirjataan toimintasuunnitelmaan. Työtapoja ja tavoitteita arvioidaan säännöllisesti henkilöstön kanssa.

⁶⁷ Varhaiskasvatuslaki 40–42 §

⁶⁸ Perusopetuslaki (628/1998) 25 § 2 momentti

Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuoli-sensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennakko-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota kielenkäyttöön.

Kiuruveden tasa-arvosuunnitelma ja yhdenvertaisuussuunnitelma löytyvät osoitteesta <https://www.kiuruvesi.fi/Suomeksi/Kuntatietoa/Suunnitelmat-ja-ohjelmat>

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnistetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään suomalaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa toisista kulttuureista ja erilaisista katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävästä kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyyden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁶⁹. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennais- ta kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriit- toja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapatur- mien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamis- ta sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja talou- dellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään väli- neiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveel- linen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö⁷⁰. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitys- tä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitet- tään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakenne- taan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea las- ten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla ais- teillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tar- joavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leik- keihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja le- poon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

⁶⁹ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5 Erityinen tuki

⁷⁰ Varhaiskasvatuslaki 30 §

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4.). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Kiuruveden varhaiskasvatuksen ympäristöä leimaa maaseutumaisuus ja asumusten levittäytyminen laajalle. Luonto metsineen ja järvimaisemineen tarjoaa lapsille monipuolisen kasvu- ja oppimisympäristön. Keskustan alueella on helppo liikkua jalkaisin ja erilaisiin vierailukohteisiin (kirjasto, museo, kirkot jne) pääsee jalan.

Maaseutu nähdään yhtenä tärkeänä oppimisympäristönä. Varhaiskasvatuksen eri yksiköillä on mahdollisuus vierailla maatiloilla ja hevostiloilla.

Luonnossa kotonaan Rytkyn päiväkodin toiminta pohjautuu ulkoilmaelämään, luonnossa oppimiseen ja kokemiseen. Luonnossa kotonaan- toimintaa toteutetaan säällä kuin säällä ulkona ympäri vuoden. Toiminnassa korostuvat leikki ja luonnossa liikkuminen, kiireetön yhdessäolo ja yhdessä tekeminen.

Oppimisympäristön rakentaminen, ylläpitäminen ja uudistaminen yhdessä lasten kanssa on keskeisenä tavoitteena jokaisessa yksikössä. Oppimisympäristön tulee kutsua lasta sitoutuneeseen leikkiin.

Lasten käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on tarvittaessa huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet. Tieto- ja viestintäteknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään tieto- ja viestintäteknologiaa tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia tieto- ja viestintäteknologisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa ja vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

ME HUOLTAJAT TOIVOMME...

...että lapset oppivat vuorovaikutustaitoja
...että lapsilla on säännöllinen päivärytmi
...että hoitajat eivät vaihtuisi kovin usein
... että lapset oppivat uusia asioita
... että henkilökunnalla on ystävällinen asenne
...että aikuiset ovat aidosti läsnä lapsille ja välittävät lapsista
... että lapset oppivat ottamaan toiset huomioon
... että lapsi uskaltaa mennä mukaan leikkeihin
... joustavuutta
...että erilaiset persoonat otetaan huomioon

3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä tuetaan lapsen varhaiskasvatuksen järjestämistä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä. He vastaavat myös siitä, että yhteistyötä toteutetaan tarvittaessa monialaisesti.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa⁷¹. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi⁷².

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lap-

⁷¹ Varhaiskasvatuslaki 24 §

⁷² Varhaiskasvatuslaki 24 §

sen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajien kanssa korostuu lasten kehityksen ja oppimisen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajien ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

Kasvattajien tehtävänä on kehittää toimintatapoja, joilla mahdollistetaan huoltajien osallisuus lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön sitoutuminen lapsen kehityksen ja tarpeiden mukaisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen.

Lapsen aloittaessa toimintansa varhaiskasvatuksessa sovitaan huoltajien kanssa yhteinen keskustelu-aika, jolloin suunnitellaan yhdessä lapsen tarpeisiin ja varhaiskasvatukseen liittyvät asiat.

Lapsen henkilökohtaiseen varhaiskasvatussuunnitelmaan liittyvät keskustelut käydään vähintään kerran vuodessa. Huoltajilla on mahdollisuus tuoda esille omia toiveitaan ja kertoa haluamallaan tavalla perheen tilanteesta ja odotuksista varhaiskasvatukselle.

Perheille järjestettävät yhteiset tapahtumat ja juhlat edistävät osaltaan huoltajien osallisuutta ja lisäävät yhteisöllisyyttä. Muita yhteistyömuotoja ovat perheiden kanssa pidetyt talkoot, retket ja erilaiset illat, jotka ovat toiminnallisia tai keskustellen vuorovaikutteisia.

Kunnallisissa päiväkodeissa ja ryhmäperhepäiväkodeissa on käytössä Muksunetti-ohjelma (Vilma esiopetuksessa), jolla tiedottaminen, toiminnasta kertominen ja valokuvat siirtyvät huoltajille helposti. Huoltajat voivat myös lähettää viestejä ohjelman kautta. Huoltajat voivat perustaa omia vanhempainryhmiä.

Monialainen yhteistyö

Monialaisen yhteistyön tavoitteena on varmistaa varhaiskasvatuksen toteuttaminen toimintayksiköissä lasten tarpeita vastaavasti. Varhaiskasvatustilain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet⁷³.

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatustalvelujen tuottajien yhteistyö on tärkeää. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivoustopalvelut.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös neuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön

⁷³ Laki kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) 1 § ja Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset, Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen julkaisu 24:2018

merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä⁷⁴.

Monialaisella yhteistyöllä tuetaan lasten ja perheiden hyvinvointia ja mahdollistetaan perheiden osallisuutta. Kun huoltajat ja/tai lasten kanssa työskentelevät tunnistavat tuen tarpeet, lapset ja perheet ohjautuvat varhaisessa vaiheessa tarvittavien tukitoimien piiriin. Yhteistyötahoja ovat lastenneuvola ja neuvolapsykologi, lapsiperheiden kotipalvelu, sosiaalitoimi, lastensuojelu, erikoissairaanhoido, vammaispalvelu ja kolmannen sektorin toimijat.

Neuvolassa tehdään kolme – ja nelivuotiaille laaja terveystarkastus. Tarkastukseen tuodaan huoltajien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio lapsen hyvinvoinnista. Palaute neuvolatarkastuksesta tulee varhaiskasvatukseen huoltajien kautta.

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessäideoima sekä henkilöstön johdolla suunniteltu toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Tavoitteellisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3) ja työtavat (luku 4.3). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvuympäristöönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet. Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua (luku 2.7).

Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

⁷⁴ Varhaiskasvatuslaki 24 §

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatyksiköissä laaditaan yksikkökohtaiset toimintasuunnitelmat, jotka perustuvat valtakunnalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Toiminnasuunnitelmien toteutumista arvioidaan toimintakausittain. Lisäksi toimintaa arvioidaan henkilöstön yhteisissä keskusteluissa ja kokouksissa ja asiakaspalautteiden ja henkilöstökyselyjen avulla.

Toteutamme lapsen osallisuutta vahvistavia toimintatapoja pienryhmätoiminnan, lapsilähtöisen suunnittelun, joustavuuden avulla. Lapset saavat aktiivisesti vaikuttaa toimintaympäristöönsä. Kirjaamme arjessa ylös lasten toiveita ja otamme niitä huomioon toimintaa suunnitellessamme.

Kiuruvesi on pieni kaupunki, jossa yhteistyö eri tahojen kanssa on helppoa ja sujuvaa. Eri varhaiskasvatyksiköt käyttävät ja solmivat yhteistyökuvioita oman suunnitelmansa mukaan.

Liikunta on vahvasti korostunut, yhteistyö eri seurojen ja liikuntapalvelun kanssa on aktiivista ja toimivaa. Varhaiskasvatuksen fyysisen aktiivisuuden suositukset (2016) linjaa, että lasten tulisi liikkua vähintään kolme tuntia päivässä. Haluamme antaa lapsille mahdollisuuden liikkua toimintapäivän aikana mahdollisimman paljon ja löytää sitä kautta liikkumisen ilo.

Yhteistyö kirjasto- ja kulttuuritoimen on monipuolista. Kulttuuritalon käyttö on ilmaista kaupungin yksiköille. Tiloja on mahdollista käyttää esimerkiksi varhaiskasvatuksen näyttelyihin. Kirjasto- ja kulttuuritoimi järjestävät lapsille ja koko perheille tapahtumia, esityksiä ja satutunteja.

Kiuruvedellä yhteistyö maaseudun toimijoiden kanssa on toimivaa. (Esimerkiksi vierailut ja tutustumiset erilaisiin maatiloihin)

4.2 Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lasten kehityksen ja oppimisen tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia ja henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1).

Pedagogisen dokumentoinnin avulla tuotamme tietoa lapsen kiinnostuksen kohteista, oppimisesta ja tarpeista. Tieto kirjataan ylös lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Lapsen suunnitelma on sähköisessä muodossa tai paperisena versiona. Vanhemmalla on aina oikeus palata lapsen vasaan. Kaupungin yksiköissä ja osassa yksityisissä yksiköissä on käytössä sähköinen vasa, joka on aina vanhemman luettavissa. Dokumentointi on perheen suuntaan avointa.

Dokumentointi on säännöllistä ja tasapuolista. Dokumentoinnin välineinä voivat olla valokuvat, videot, piirustukset, lapsen haastattelut ja kommentit. Pedagogisen dokumentoinnin avulla kasvattaja voi kehittyä ammatillisesti ja kehittää toimintatapojaan lapsilähtöisemmäksi.

Kiuruveden jokaisella varhaiskasvatus yksiköllä on oma tapansa kertoa arjesta ja kuulumisista erilaisia tiedonvälityskanavia ja sosiaalista mediaa hyödyntäen.

4.3 Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Tieto- ja viestintäteknologiaa hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opetteluun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättellemään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Pienempien lasten aloitteet ovat usein kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Minusta on kiva....

...leikkiä kavereiden kanssa.
Ulkona on kiva leikkiä

...leikkiä batmania sisällä
ja ulkona

...halailla kavereita ja aikuisia

...käydä puistossa

...kun ulkona saa ajaa
pyörällä

...kun täällä on monsteriauto
ja poliisit. Helikopteri on
kans kiva

...leikkiä barbeilla ja sillei,
ulkona on aina kiva leikkiä

...kun on kiipeilyteline,
mullan istutus on kivaa

...ulkona leikkiä hippaa ja
kiikkua ja kiipeillä

...no leikkiä niillä Zoobeilla
ja pikku-legoilla

...leikkiä kaverin kanssa

...kun on mökki, jossa ei ole
kattoa, siellä voi leikkiä koti-
leikkiä

...kun käydään
mörrimetsässä

...kun on taikahiekka

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

Lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään, pidetään yllä tutkivaa- ja uteliasta otetta ongelmanratkaisutilanteissa. Lapsen yksilöllisen tarpeen vaatiessa varhaiskasvatusympäristössä käytetään tukena kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lapsen itsearviointi on osa varhaiskasvatustoimintaamme. Itsearviointia kehitämme keskustelemalla lapsen kanssa, tekemällä pedagogisia kysymyksiä ja kiinnittämällä lapsen huomio johdonmukaisesti hänen omaan toimintaansa.

Kasvattaja tunnistaa eri tilanteiden pedagogiset mahdollisuudet. Kiuruvedellä luonto on meitä lähellä. Se on meille yksi oppimisympäristö. Luonto mahdollistaa meille tutkimisen, oppimisen, liikkumisen ja esteettisen ilon kaikilla aisteilla.

Pienryhmätoiminta on tärkeä ja luonnollinen osa Kiuruveden varhaiskasvatusta. Kasvattajan ja lapsen on helpompi olla vuorovaikutuksessa keskenään ja lapsen aloitteiden ja tunnetilojen huomioiminen on helpompaa. Pienryhmät ovat joustavia ja voivat muuttua toiminnan ja lapsen tarpeiden mukaan. Toimintaympäristö järjestetään niin, että se tukee lapsen monipuolisia valintoja ja rohkaisee lasta valitsemaan itse ja tuomaan esille toiveita

4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttues-
sa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätelemään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittelyssä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lurut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havaintoja käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit ja digitaaliset välineet tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

Leikki on keskeinen toimintatapamme/työtapa Kiuruveden varhaiskasvatuksessa. Lapsille annetaan mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin, joiden teemat voivat olla lähtöisin lapsilta. Leikkeihin luodaan yhdessä puitteet ja kasvattaja toimii leikissä aktiivisesti ohjaajana, leikkimistä ei jätetä yksin lasten vastuulle. Aikuinen ohjaa leikissä tarvittaessa vuorovaikutusta ja tukee näin sosiaalisten taitojen opettelua.

Aikuinen antaa tarvittaessa lapsille rauhan leikkiä ilman aikuista tai vaikka yksin, jos lapsi näin toivoo.

Aikuinen havainnoi lasten leikkiä aktiivisesti ja hyödyntää saamaansa tietoa aktiivisesti toiminnassaan ja toiminnan suunnittelussa.

Arjessa oppimisympäristömme joustavat, koska leikillä tulee olla mahdollisuus laajeta tai siirtyä paikasta toiseen. Tarvittaessa leikki voi jäädä "levälleen" pidemmäksi ajaksi ja sille voidaan antaa mahdollisuus kehittyä. Aikuinen kunioittaa avoimin mielin lapsista lähtevää leikkiä. (Pitkäkestoinen leikki, leikitään leikki loppuun...)

Lähiympäristö ja luonto rikastuttavat lasten leikkiä ja laajentaa leikkiympäristöä

KUVAILEVA, ELÄVÄ KIELI

kielten rikas maailma välittyy lapselle myös arkikielessä

hyvä puhemalli, tarvittaessa tukena kuvat ja viittomat

Kiuruvedellä vaalitaan myös omaa savon murretta

tunteiden tunnistaminen ja nimeäminen opitaan kertomaan omin sanoin miltä minusta tuntuu

leikki, pelaaminen ja liikunta kehittävät lapsen ilmaisua

sadut, lorut lukulorut ja tietokirjat kuuluvat lapsen arkeen

taputellaan lorurytmejä

saduttaminen

4.5 Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja eheytetyn pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetussuunnitelman perusteiden⁷⁵ mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

Eheytetty pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista

⁷⁵ Varhaiskasvatuslaki 20 §

vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

KASVATTAJINA MEILLE ON TÄRKEÄÄ, ETTÄ LAPSI PUHUU KOTONA OMAA ÄIDINKIELTÄÄN

Vuorovaikutus- taidot	Kielen ymmärtämisen taidot	Puheen tuottamisen taidot	Kielen käyttötaidot	Kielellinen muisti ja sanavaranto	Kieli- tietoisuus
Kehittyvät kielelliset identiteetit					

Kuvio 2. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Lapset voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä, joiden kehittyminen ja käyttäminen voi olla tilanteittain eriytynyttä. Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit** kehittyvät, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen** taitoja tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavaran kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Aikuisen ilmeet, eleet ja puhetapa ovat osa vuorovaikutusta. Niillä on suuri merkitys siinä, miten lapsi kokee itsensä. On tärkeää, että aikuisella on aikaa lapsen kuuntelemiseen ja että hän sitoutuu lapseen.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sana-varantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavaran kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

Kiuruvedellä tehdään paljon yhteistyötä kulttuuritoimen kanssa. Käymme usein kirjastossa satutunneilla ja lainaamassa kirjoja. Lapsi saa leiman satupassiin, kun hän on käynyt satutunnilla. Kun satupassi on täynnä, (10 leimaa) lapsi saa kirjastolta oman kirjan. Kirjastoauto käy varhaiskasvatuksen toimipisteissä.

Teatteriesitykset ja konsertit kulttuurikeskuksessa ovat vuosittaisia tapahtumia ja niitä suunnitellaan yhdessä kulttuuritoimen kanssa.

MEDIAKASVATUS:

Käytämme tabletteja yhdessä aikuisen kanssa

Kuuntelemme musiikkia ja satuja

Kehittävät ja hyödylliset pelit aikuisen kanssa

*Kuvaaminen ja kuvan käsittely
Tarinan tekeminen ja kuvaaminen*

Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen** sekä **sanallisen** ja **kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen

musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoittamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Tekemisen matka, prosessi, on tärkeämpi kuin lopputulos

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väriin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta harjoitellaan käsityöllisen toiminnan kuten muovailun, rakentelun, ompelun ja nikkaroinnin avulla. Käsityöllisen toiminnan ja ilmaisun tavoitteena on tarjota lapsille tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia pehmeitä ja kovia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja seneitä. Lasten käsityöllisessä toiminnassa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen** ja **keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemukseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työstetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

Lapsille tarjotaan erilaisia elämyksiä ja kokemuksia. Valmiiden mallien sijaan tuemme lasten luovuutta ja annamme mahdollisuuden toteuttaa itseä eri tavoin. Ilmaisun avulla voidaan lapsi voi kehittää eettistä ajatteluaan. Pohja lapsen omalle ilmaisulle luodaan tutustumalla erilaisiin taiteen lajeihin, musiikkiin, kuvataiteeseen, ilmaisutaiteeseen jne. Tämän mahdollistaa hyvä yhteistyö eri toimijoiden kanssa. Aikuisen tehtävänä on luoda hyvä ympäristö taiteellisille kokemuksille ja lapsen ilmaisulle. Lapsen kuuleminen on keskiössä.

Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystävyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvalleksi ja hyväksytyksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

”Katsomussensitiivisyys on toiminnallinen valinta, kun tietoisesti pyritään ottamaan katsomukset erilaisine tapoineen, perinteineen ja juhlineen osaksi lapsiryhmän toimintaa.”

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat ensisijaisesti lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Uskonottomuutta tarkastellaan katsomusten rinnalla. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänskysymyksiä

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7). *Lapsen vasaun kirjataan huoltajien toiveet, kiinnostuksen kohteet, vahvuudet ja tarpeet.*

Keskusteluissa käymme läpi millaista kulttuuria meillä perinteisesti on ja miten erilainen kulttuuri ja erilaiset katsomukset näyttäytyvät Kiuruvedellä. Vuodenkiertoon liittyviin juhlapyhiin tarjotaan oman kulttuurialueen perinteitä: leivotaan leipää, tehdään retkiä, pidetään sadonkorjuujuhlia, käydään marjastamassa, tutustutaan maatalouskulttuurin. Myös metsästyksellä on maaseudulla vahvat perinteensä.

Teemme seurakuntien kanssa tiivistä yhteistyötä. Tämä korostuu erityisesti juhlapyhien yhteydessä. Hyväksymme perheiden erilaiset elämänskatsomukset. Jos lapsi ei voi osallistua seurakunnan tapahtumiin, niin hänelle järjestetään siksi ajaksi muuta toimintaa.

Opettelemme tunnistamaan mikä on oikein ja mikä on väärin. Kunnioitamme ja autamme toisiamme. Otamme toisemme huomioon. Hyväksymme toisemme sellaisena kuin olemme, myös toistemme erilaiset piirteet. Ketään ei jätetä yksin. Kaikki otetaan mukaan leikkeihin.

Aikuinen ohjaa ja opastaa ja tarvittaessa puuttuu erilaisiin tilanteisiin keskustelemalla, neuvomalla ja toimintaa järjestelemällä. Havainnoimalla ja olemalla läsnä kaikessa lasten toiminnassa, tunnistamme myös helpommin mahdolliset kiusaamistilanteet. Kiusaamiseen puututaan heti ja siitä keskustellaan yhdessä lasten ja vanhempien kanssa.

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta. *Lapset voivat tutustua omaan kulttuuriinsa ja omaan historiaansa. Pohdimme miten eri asiat ovat ajan kuluessa muuttuneet. Vietämme eri juhlaperinteitä lasten kehitystason mukaan. Maaseudun perinteitä ovat mm. marjan poiminta, perunan nosto, kasvimaat, sadonkorjuuajan huomioiminen. Pidämme vanhojen esineiden "näyttelyitä" ja teemme vierailuja museolle. Myös yhteistyö maa- ja kotitalousnaisten ja marttojen kanssa on tuonut vanhoja perinteisiä työtapoja lasten arkipäivään.*

Tutustumme omaan lähiympäristöömme ja sen tapoihin retkien ja kirjallisuuden avulla. Kunnioitamme erilaisia kulttuureja ja niiden tapoja. Pohdimme myös sitä, mikä on nykyajalle tavanomaista.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa matemaattisen ajattelunsa eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikojen havainnoimalla

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestävää elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä. *Tutustumme ympäröivään luontoon ja myös rakennettuun ympäristöön. Lapset voivat tehdä omia havaintoja ympäristöstään. Ihmettelemme ja pohdimme yhdessä lasten kanssa.*

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. *Luonto voi olla myös esteettisen kokemuksen ja rauhoittumisen paikka. Luomme turvallisen ilmapiirin lapsen ihmetellä ja tutustua maailmaan.*

Annamme lapsille mahdollisuuden käyttää hyväksi kaikkia aistejaan, näkö, kuulo, tunto, maku ja haju. Olemme avoimia ympäröiville asioille ja lasten kysymyksille. Kunnioitamme kaikkea elämää ötököistä isompiin eläimiin. Emme sotke ympäristöämme. Pidämme ympäristömme siistinä. Ympäristössä liikkeessamme emme jätä jälkiä itsestämme.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittelusta. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin.

Metsämörri-toiminta

- *Kiuruveden varhaiskasvatuksessa on yhteisesti sitouduttu toteuttamaan Metsämörri-toimintaa. Vakituinen henkilöstö on saanut Metsämörriohjaaja-koulutuksen.*
- *Yksiköissä on retkireppuja, jotka ovat varustettu Metsämörri-toiminnassa tarvittavilla varusteilla.*
- *Metsämörri-toiminnan ideana on se, että paikka on tuttu lähimetsikkö, jossa käydään säännöllisesti ja tutustutaan metsään eri vuodenaikoina ja eri säällä. Tutkitaan, nautitaan ulkoilusta ja retkeilystä. Kaikilla päiväkodeilla se ei voi olla erämaata tai luonnonmetsää, vaan ollaan siinä ympäristössä, missä lapsi elää.*
- *Jokainen ryhmä toteuttaa Metsämörri-toimintaa suunnitellusti ja säännöllisesti.*

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kekeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan tietoteknologisiin laitteisiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

Kasvan, liikun ja kehityn

Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, ja lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveelle kasvuille, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattuja liikuntatuokioita. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesääätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoaltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikojia tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenaikalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Kiuruveden varhaiskasvatus on mukana llo kasvaa liikkuen varhaiskasvatuksen liikkumisen ja hyvinvointiohjelmassa. Tavoitteena on mahdollistaa jokaiselle lapselle päivittäinen mahdollisuus liikkumiseen ja liikkumisen iloon aktiivisessa toimintaympäristössä. Lisäksi olimme vuodet 2017-2018 aktiivisesti mukana Ulos luontoon ja liikkumaan hankkeessa. Hankkeen tarkoitus oli henkilöstön osaamisen vahvistaminen. Yksi tärkeä osa oli tutkia omaa/ yksikön toimintatapoja ja muuttaa rutiineja. Pitkän aikavälin tavoitteena on liikuntamyönteinen toimintakulttuuri, jossa painotetaan oman kunnan liikkumismahdollisuuksia. Toiminnassa lisätään lasten monipuolista liikkumista sisällä, ulkona, pihalla ja luonnossa.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjes-

tetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisen kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Kiuruveden kaupungin taival lähi- ja luomuruoan käyttäjänä alkoi jo 1990- luvulla, mutta vahvemmin tähän on alettu panostamaan vuonna 2000, jolloin Kiuruveden koko kouluruokailuhenkilöstö kävi luomukeittiökurssin Suonenjoella.

Varsinaisen päätöksen lähi- ja luomuruoan käytöstä kouluissa teki opetuslautakunta. Myöhemmin kaupunginvaltuusto on edistänyt ja tukenut lähiruoan käyttöä ottamalla lähi- ja luomuruoan yhdeksi kaupunkistrategian painopistealueeksi. Kaupunkistrategian mukaisesti lähi- ja luomuruoan osuutta on viime aikoina lisätty kaupungin koko ruokapalvelussa eli päiväkotilapsille, koti- ja laitoshoidossa oleville vanhuksille sekä terveyskeskuksen asiakkaille. Ruokalistalla huomioidaan paikallinen ruokakulttuuri: tarjolla on mm. järvikalaa sekä paikallista herkkua, mykyrokkaa. Lähituotteita pyritään käyttämään mahdollisimman paljon.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen** ja **turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä.⁵⁵ Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielineen sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelasta identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa⁵⁶. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuvaranto. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalta tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyksikautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielellä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kieltenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kieltenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikylvyn kaltaisia.

Kiuruveden varhaiskasvatuksessa on käytössä Heli Kaariniemen toimittama Monikulttuurisia kohtaamisia- opas varhaiskasvatuksen arkeen.

5. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapsen kehitystä ja oppimista tuetaan lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen aikana sekä lapsen aloittaessa esiopetuksen.

5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet

Kehityksen ja oppimisen tuki on osa laadukasta varhaiskasvatuksen toimintaa ja kuuluu kaikille sitä tarvitseville lapsille. Varhaiskasvatuksessa tunnistetaan lapsen tuen tarve ja järjestetään tarkoituksenmukaista tukea tarpeen ilmettyä, tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä⁷⁸. Riittävän aikaisella ja oikein kohdennetulla tuella voidaan edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla voidaan ehkäistä lapsen ongelmien syntymistä, kasvamista ja monimuotoistumista.

Varhaiskasvatusta toteutetaan inklusion periaatteen mukaisesti. Keskeisinä tuen tarpeen havaitsemisen muotoina ovat tehostettu yhteistyö huoltajien ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa, pedagoginen havainnointi ja dokumentointi, pedagogisen havainnoinnin syventäminen erilaisten menetelmien avulla, sekä yhteistyön tehostaminen muiden lapsen hyvinvointia tukevien tahojen kanssa.

⁷⁸ Varhaiskasvatuslaki 20 §

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen ja kehitykseen liittyvät tarpeet. Kehityksen ja oppimisen tuki rakentuu lasten yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä.

Lapsen tuen tarpeen havaitsemisessa sekä tuen suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa yhteistyö lapsen, huoltajan, varhaiskasvatuksen opettajan, varhaiskasvatuksen erityisopettajan sekä varhaiskasvatuksen muun henkilöstön kanssa on tärkeää. Tuen tarpeen havainnointi ja tuen antaminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnsä ja vastuidensa mukaan. Varhaiskasvatuksen erityisopettajien osaamista hyödynnetään tuen tarpeessa olevien lasten erityisopetus- ja kasvatustehtävissä sekä muun henkilöstön konsultoinnissa ja ohjauksessa⁷⁹. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijat osallistuvat tarpeen mukaan lapsen tuen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin⁸⁰. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä heidän tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi edellyttää sitä⁸¹.

Lapsen tarvitsema tuki kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Siihen kirjataan lapsen kehityksen ja oppimisen tukeen liittyvät vastuut ja työnjako, tukitoimenpiteet sekä niiden toteuttamistapa ja arviointi⁸².

Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Tuki annetaan ensisijaisesti erilaisin joustavin järjestelyin lapsen omassa päiväkotitai perhepäivähoitoryhmässä. Lapsiryhmän kokoa arvioitaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu ja tuen tarve ja se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa⁸³.

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia, joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Lapsen edun vaatiessa tukea voidaan järjestää myös osittain tai kokonaan erityisryhmässä⁸⁴.

Tukea voidaan antaa myös avoimessa varhaiskasvatuksessa varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla. Yhteistyössä huoltajien kanssa voidaan myös sopia, että lapsi siirtyy päiväkotiin säännölliseen varhaiskasvatukseen saadakseen tarvitsemaansa tukea.

⁷⁹ Varhaiskasvatustilaki 30 § ja HE 40/2018 vp, s.103

⁸⁰ Varhaiskasvatustilaki 7 §

⁸¹ Varhaiskasvatustilaki 23 §

⁸² Varhaiskasvatustilaki 23 §

⁸³ Varhaiskasvatustilaki 34 ja 35 § sekä HE 40/2018 vp, s.105-106

⁸⁴ Varhaiskasvatustilaki 34 ja 35 §

5.2 Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa⁸⁵. Huoltajan kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu erityisesti, kun lapsella on tuen tarvetta. Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta, kuten lastenneuvolasta, kasvatus- ja perheneuvolasta tai vammaispalveluista. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä.⁸⁶

Huoltajan kanssa keskustellaan tuen saamisen mahdollisuudesta ja tuen keskeisistä periaatteista. Hänen kanssaan sovitaan lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö korostuu, kun lapsella on tuen tarvetta. Varhaiskasvatuksen työntekijä keskustelee huolen herättäneestä asiasta huoltajien ja oman työtiimin sekä yksikkökohtaisen tuen tiimin kanssa. Yhdessä laaditun suunnitelman mukaisesti yhteistyöhön pyydetään sosiaali- ja terveysalan ammattilaisia. Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilökunta osallistuu tarvittaessa lapsen vasun laatimiseen ja varhaiskasvatuksen henkilökunta on tarvittaessa mukana sosiaali- ja terveydenhuollossa pidettävissä neuvotteluissa ja suunnitelmapalaverissa. Kiuruveden varhaiskasvatus on sopinut yhteistyökäytännöt sosiaali- ja terveyspalveluja tuottavan Ylä-Savon Sote- kuntayhtymän kanssa. Monialaisen yhteistyön kehittämisryhmä kokoontuu kaksi kertaa vuodessa arvioimaan ja kehittämään yhteistyökäytäntöitä vastaamaan lasten ja perheiden tarpeita.

⁸⁶ Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87-88

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta. Lapsen tuen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön. Varhaiskasvatuksessa lapsi saa tarvitsemaansa kehityksen ja oppimisen tukea etunsa mukaisesti, vaikka huoltajat eivät sitoutuisikaan yhteistyöhön.⁸⁷

Kun lapsen tuen tarve havaitaan, aloitetaan tarkoituksen mukaiset tukitoimet heti. Tuki annetaan lapsen olemassa olevassa varhaiskasvatusympäristössä joustavasti varhaiskasvatuksen päivittäisen toiminnan yhteydessä, pedagogisin, rakenteellisin ja muiden lapsen hyvinvointia tukevien järjestelyiden avulla. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja on tukena tuen suunnittelussa ja toteutuksessa konsultoivasi. Resurssien mukaan varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi myös antaa yksilö ja pienryhmäohjausta ja toimia rinnakkaisopettajana.

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä⁸⁸.

Varhaiskasvatussyksiköiden ja perhepäivähoidon omat tuen tiimit suunnittelevat lapsikohtaisia tukitoimenpiteitä. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu tukitoimenpiteiden suunnitteluun ja arviointiin. Tuen toteuttaminen ja tuen tiimien rakenne on kuvattu liitteessä nro 1.

Esiopetuksesta perusopetukseen siirtymistä koskevat käytänteet on kirjattu Nivan koulun opilashuoltosuunnitelman liitteeksi.

Yksityiselle varhaiskasvatuspalveluntuottajalle tarjottavat palvelut määritellään Kiuruveden kaupungin varhaiskasvatuksen palvelusetelin sääntökirjassa kohdassa 4.1. Sääntökirjassa mainittuun varhaiserityiskasvatuksen tuen tiimiin kuuluu Kiuruveden kaupungin varhaiskasvatuksen johtoryhmä sekä varhaiskasvatuksen erityisopettajat.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun laitoksen keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Vaikeasti vammaiset ja sairaat lapset voivat tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta⁸⁹. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehtoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa⁹⁰.

⁸⁷ Varhaiskasvatuslaki 3, 4, 40 ja 41 §

⁸⁸ Varhaiskasvatuslaki 40–42 §

⁸⁹ Perusopetuslaki (628/1998) 25 § 2 momentti

⁹⁰ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5 Erityinen tuki

5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtapoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia.

Lapsen tuen tarve voi olla lyhytaikaista ja vähäistä. Silloin voi riittää yksittäinen tuen muoto tai järjestelyt, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman nopeasti ja varhaisessa vaiheessa. Osa lapsista tarvitsee enemmän ja säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tuen muotoja toisiaan täydentävinä.

Varhaiskasvatuksessa lapselle voidaan antaa tukea monin tavoin. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tuki voi sisältää **pedagogisia, rakenteellisia ja hyvinvointia tukevia muita järjestelyjä. Pedagogisia järjestelyjä** ovat esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajan⁹¹ konsultoiva tai jaksottainen tuki, lapsikohtainen ohjaaminen, tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä erityisten apuvälineiden sekä tieto- ja viestintäteknologian käyttö. Lapsen tukeen voi myös kuulua viittomien ja kuvien käyttö tai muu kielen ja kommunikoinnin tukeminen. **Rakenteellisia järjestelyjä** ovat muun muassa ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoitukseen tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut. **Hyvinvointia tukevia muita järjestelyjä** ovat esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio.

Kun tuen tarve johtuu lapsen vaikeasta vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyästä tai sosioemotionaaliseen kehitykseen liittyvästä tuen tarpeesta, tarvitsee lapsi yleensä koko-aikaista, jatkuvaa ja yksilöllistä tukea. Tällöin lapsella on usealla kehityksen osa-alueella haasteita tai jollakin alueella erittäin suuri tuen tarve. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki vertaisryhmässä edellyttää suunnitelmallisuutta, erityisosaamista sekä mahdollisesti erilaisia järjestelyjä tai apuvälineitä. Lapsi tarvitsee apua ryhmässä toimimiseen, toiminnallista eriyttämistä sekä aikaa perustaitojen harjoitteluun. Tällöin tuki voi edellyttää henkilöstön erityispedagogisen tai sairaanhoidollisen osaamisen vahvistamista tai monialaista yhteistyötä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa.

Kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukeminen edellyttää jatkuvaa havainnointia, dokumentointia ja arviointia lapsen tuen tarpeista ja toimenpiteiden vaikutuksista ja riittävyydestä. Ensimmäiseksi tarkastellaan käytössä olevia toimintatapoja ja oppimisympäristöjä sekä niiden soveltuvuutta lapselle. Tarkastelun pohjalta arvioidaan, voidaanko näitä muuttamalla toteuttaa lapselle paremmin sopivia pedagogisia ratkaisuja. Arvioinnin ja sen pohjalta tapahtuvan tuen suunnittelun on hyvä perustua riittävän monialaiseen asiantuntemukseen.

⁹¹ Varhaiskasvatuslaki 30 §

5.4 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki, tukitoimenpiteet ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettaja ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa tuetaan. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3).

Tuen toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan vähintään kerran vuodessa. Annetun tuen vaikuttavuutta tulee arvioida säännöllisesti, ja suunnitelmaa tulee muuttaa tarpeen mukaan. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen tulee kirjata ja tavoitteita muuttaa uutta tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan tuen aikana kirjataan lapsen vahvuuden ja mielenkiinnonkohteet, lapsen tarvitsema tuki, tukitoimenpiteet ja niiden toteuttaminen, niihin liittyvät vastuut ja työnjako sekä arvioinnin suunnitelma. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma liitetään tarvittaessa myös lapsen lääkehoitosuunnitelma, joka pohjautuu Ylä-Savon Sote - kuntayhtymän asiantuntijoiden johdolla tehtyyn Kiuruveden kaupungin varhaiskasvatuksen lääkehoitosuunnitelmaan.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tuen aikana laatii ja sitä arvioi varhaiskasvatuksen opettaja yhteistyössä huoltajan ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Perhepäivähoidossa olevien tukea tarvitsevien lasten osalta suunnitelman laatimisesta ja sen arvioimisesta vastaa perhepäivähoitaja yhdessä huoltajien, varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja perhepäivähoidon ohjaajan kanssa. Lapsen tarpeen edellyttäessä mukana on lapsen kehitystä ja oppimista tukevia muita asiantuntijoita ja tarvittavia tahoja. Myös varhaiskasvatussyksiköiden omat tuen tiimit, joihin varhaiskasvatuksen erityisopettajan kuuluu, ovat tarvittaessa tukena lapsikohtaisten tukitoimenpiteiden arvioinnissa ja suunnittelussa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana arvioidaan lapsen yksilöllisen tarpeen edellyttämällä tavalla, kuitenkin vähintään kerran vuodessa.

Lapsen tarvitsemien avustamispalveluiden, laaja-alaisen kommunikoinnin tuen ja kuvaohjauksen sekä apuvälineiden tarve ja määrä arvioidaan monialaisena yhteistyönä huoltajan, varhaiskasvatuksen opettajan, varhaiskasvatuksen erityisopettajan, päiväkodin johtajan sekä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antamaa tietoa hyödyntäen. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää tulkitsemis- ja avustajapalveluista sekä muista erityisistä apuvälineistä.

Kiuruveden varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on halutessaan mahdollisuus osallistua viittomat puheen tukena koulutukseen. Koulutusta järjestetään myös kuvien käyttöön ohjaamisen tukena. Osa työtiimien henkilöstöstä hallitsee lapsen arkeen liittyvät perusviittomat. Päiväkotien ja ryhmäperhepäiväkotien varhaiskasvatusympäristössä käytetään kuvaohjausta.

Lapsen elämässä merkityksellisiä siirtymiä ovat aloittaminen varhaiskasvatuksessa, siirtyminen varhaiskasvatussyksiköstä toiseen tai lapsen muutto paikkakunnalta toiselle. Siirtymiä ennakoidaan järjestämällä tiedonsiirtopalaveri, johon osallistuvat lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnasta vastannut työntekijä, varhaiskasvatuksen erityisopettaja (tarvittaessa), lapsen huoltajat ja vastaanottavan tahon edustajat. Lapsen huoltajat siirtävät lapsen varhaiskasvatussuunnitelman uuteen yksikköön. Lapsen kehityksen ja riittävän tuen järjestämisen kannalta on tärkeää, että olennainen tieto siirtyy yksiköstä toiseen. Mikäli huoltaja kieltäytyy tiedonsiirrosta,

lapsen kasvun ja kehityksen kannalta oleellinen tieto siirretään lapsen tulevaan yksikköön varhaiskasvatuksen toimesta.

Esiopetukseen siirryttäessä varhaiskasvatuksen opettaja siirtää tarvittavat tiedot lapsesta esiopettajalle esiopetusta edeltävänä keväänä Tiedonsiirto esiopetusta varten- lomaketta hyödyntäen. Lomake tulee täyttää yhteistyössä huoltajien kanssa ennen tiedonsiirtokeskustelun käymistä. Jos lapsella on tuen tarvetta, siirtokeskusteluun osallistuu myös varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Lapsen tuen tarpeen niin vaatiessa myös huoltajat ja tarvittavat sosiaali- ja terveydenhuollon edustajat osallistuvat tiedonsiirtokeskusteluun. Muutoin keskustelu huoltajien kanssa pidetään syksyllä.

Lapsi voi vaikean sairauden, vamman tai kehityksen viivästymän vuoksi kuulua pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin. Anomuksen pidennetystä oppivelvollisuudesta tekevät huoltajat ja päätöksen pidennyksestä tekee koulun johtaja/rehtori tai sivistysjohtaja. Hakemuksen perusteluina tulee olla psykologinen tai lääketieteellinen lausunto. Asiantuntijalausunto ei kuitenkaan sido päätöksentekijää.

Päätös pidennyksestä tehdään pääsääntöisesti kun lapsi on 5- vuotta. Tällöin lapsi aloittaa varhennetun esiopetuksen sen vuoden syksyllä, jolloin täyttää 5- vuotta. Tällöin erityistä tukea annetaan heti ja hänelle laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS). Sinä syksynä, kun lapsi täyttää 6- vuotta, aloittaa hän esiopetuksen ikäryhmänsä esiopetusryhmässä.

Kun lapsi saa kehitykseensä ja oppimiseensa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa tulee kirjata luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset ja rakenteelliset ratkaisut

- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- henkilöstön mitoittamiseen ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsen tukeen liittyvät ratkaisut esimerkiksi, toiminnan eriyttäminen, lapsikohtainen ohjaaminen, pienryhmätoiminta tai viittomien ja kuvien käyttö
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden, kuten varhaiskasvatuksen erityisopettajan palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut

Tuen seuranta ja arviointi

- tavoitteiden toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi sekä arviointiajankohdat.

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Aikuisen toiminta on se, mitä arvioidaan. Lapsen oppiminen on se, mitä havainnoidaan”

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin⁹². Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla suunnitelmallista ja säännöllistä. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnustetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen⁹³. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lasten varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

⁹²Varhaiskasvatuslaki 24 §

⁹³Varhaiskasvatuslaki 24 §

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskevista asioista. Kansallisen tason arvoinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti⁹⁴. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa⁹⁵. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin⁹⁶.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt.

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman arviointi on myös osa lapsen oppimisen ja hyvinvoinnin tukea. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvuissa 1 ja 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, olevat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen suunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämissuunnitelman tulokset ohjaavat arviointia.

Lapsilta päivittäin saatu palaute on tärkein arvioinnin ja toiminnan kehittämisen väline. Lapsilta kerätään palautetta havainnoimalla, lasten kokouksissa ja lapsen vasaan liittyvillä tiedonkeruulomakkeilla. Lapsilta kerättyä tietoa tehdään näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin keinoin. Tiimit arvioivat omaa toimintaansa säännöllisesti. Ryhmäkohtaisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa hyödynnetään lapsilta saatua palautetta, keskusteluja huoltajien kanssa ja asiakaskyselyn tuloksia. Yksiköt keräävät huoltajilta palautetta lapsen varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelujen lisäksi myös vanhempainiltojen ja perhetapahtumien yhteydessä.

Varhaiskasvatuksen kehittämisessä ja toimintamallien luomisessa hyödynnetään saatua palautetta. Tiimien varhaiskasvatussuunnitelmien pohjalta yksiköt laativat toimintasuunnitelmat.

⁹⁴ Laki kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) 1 § ja Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset, Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen julkaisu 24:2018

⁹⁵ Varhaiskasvatuslaki 24 §

⁹⁶ Varhaiskasvatuslaki 20 §

Henkilöstö arvioi toiminnan laatua puolivuositain. Arvioinnin perusteella koostetaan toimintakauden päätteeksi yksikön toimintakertomus. Yksiköistä saatujen toimintakertomusten pohjalta valitaan koko varhaiskasvatusta koskevat painopisteet ja kehittämiskohteet seuraavalle toimintavuodelle.

Asiakaskyselyitä tehdään säännöllisesti. Kyselyistä saatua tietoa hyödynnetään toiminnan kehittämisessä sekä hallinnon että yksiköiden tasolla. Kyselyn tulokset ovat myös huoltajien nähtävissä. Yhteistyökumppaneilta saadaan yksittäisen lapsen osalta palautetta, joka huomioidaan ryhmän toiminnassa. Monialaisen yhteistyön kehittämiseen suhtaudutaan avoimesti.

Kiuruvedellä tehdään laadun arviointia varten erillinen laatukäsikirja.

Huoltajien osallisuus arvioinnissa

- **Vanhempainillat** erilaisin painotuksin ja toiminnallisoin menetelmin.
- Lapsen **varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelut**
- Huoltajia kannustetaan kertomaan **näkemyksiään** ja kommenttejaan varhaiskasvatussuunnitelmasta ja toiminnan toteuttamisesta arkisissa kohtaamisissa henkilöstön kanssa
- Yhteisten, koko kuntaa tai tiettyä yksikköä koskevien **asiakaskyselyiden** lisäksi kasvattajatiimit voivat kohdentaa oman ryhmänsä huoltajille erilaisia arviointi- tai palautekyselyitä

Lasten osallisuus arvioinnissa

- Toiminnassa ja luontaisissa **keskusteluissa** nousevat lapsen ajatukset ja ideat huomioidaan ja hyödynnetään toiminnan suunnittelussa
- Isommat lapset osaavat **sanoittaa ajatuksiaan** ja mielipiteitään.
- Pienimpien arviointi on aikuisen **havainnointiin** perustuvaa, miten lapsi viihtyy, onko luottavainen, **tuleeko/osallistuuko mielellään.**
- Lapset **osallistuvat toiminnan suunnitteluun**, toteutukseen ja arviointiin ideoimalla toimintaa luontaisissa tilanteissa tuomalla aloitteitaan ja mielenkiinnon kohteitaan ilmi
- Lisäksi voidaan hyödyntää lasten **kokouksia ja -raateja**, äänestämisiä, **haastattelu ja** ja erilaisia **toiminnallisia menetelmiä**
- **Keskustelemalla lasten kanssa** tietystä hetkestä tai tilanteesta, miten omasta mielestä tilanne sujui, oliko mukavaa/tylsää
- **Mitä pidät päiväkodista** –peli yhtenä arvioinnin menetelmänä

Kasvattajien itsearviointi

- **Tiimipalaverit**, pedagogisten tiimien palaverit
- **Kehittämisisillat**
- Työntekijän ja/tai tiimin **kehityskeskustelut** ja osaamiskartoitukset
- Päiväkodin johtajan **arvioinnit** ja havainnoinnit tiimin toiminnasta ja oppimisympäristöstä, tiimiarviointit
- **Veon** arvioinnit ja **havainnoinnit** tiimin toiminnasta ja oppimisympäristöstä
- **Opiskelijoiden**, sijaisten ym. havainnot ja huomiot tiimin toiminnasta ja oppimisympäristöstä
- Henkilöstön **työhyvinvointikyselyt**
- Tiimien väliset arvioinnit, työkierto ja vertaismentorointi
- **Videointi**: videoidaan erilaisia tilanteita ja havainnoidaan sitä kautta kasvattajan roolia

Salassa pidettävä

Lapsen henkilötiedot	Sukunimi ja etunimet (kutsumanimi alleviivataan)		syntymäaika			
	varhaiskasvatuspaikka					
	varhaiskasvatuksen yhteyshenkilö ja yhteystiedot					
Huoltaja/Huoltajat ja yhteystiedot	Sukunimi ja etunimi					
	Puhelin		Sähköposti			
	Sukunimi ja etunimi					
	Puhelin		Sähköposti			
Haettavat tukitoimet	☐ henkilökohtainen avustaja	☐ ryhmäavustaja	☐ ryhmäkoon pienentäminen	☐ joku muu, mikä?		
Hakemuksessa hyödynnetyt asiakirjat/lausunnot (asiakirja, laatija, pvm) ei liitetä hakemukseen	_____ _____ _____ _____					
Allekirjoitukset	☐ Lapsen kasvun, oppimisen ja tuen tarpeen tilanne on käyty läpi huoltajien kanssa lisätietoja:					
	Pvm					
	Huoltajan allekirjoitus		Huoltajan allekirjoitus			
	Varhaiskasvatuksen yhteyshenkilö		Yksikön esimies			

Päätös	Lapselle on myönnetty tukitoimet ____/____ 20____ - ____/____ 20____ Tukitoimet voidaan arvioida uudelleen ennen tukitoimen päättymistä lapsen vaihtaessa varhaiskasvatuspaikkaa tai jos tukitoimi on käynyt tarpeettomaksi
	Lapselle ei ole myönnetty tukitoimia ____/____ 20____ - ____/____ 20____ Perustelut:
	Päiväys ja allekirjoitus ____/____ 20____
Jakelu	

